

До спеціалізованої вченої ради К 20.149.01
в Івано-Франківському університеті права
імені Короля Данила Галицького
76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Є. Коновальця, 35

В І Д Г У К

**офіційного опонента Ульянової Галини Олексіївни,
доктора юридичних наук, доцента,
в.о. проректора з наукової роботи Національного університету
«Одеська юридична академія»
на дисертацію Данилюка Андрія Ігоровича
на тему:**

**«ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУДОМ»,**

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

Актуальність теми дослідження Данилюка А.І. обумовлена стратегічними завданнями, що стоять перед Україною на шляху інноваційного розвитку та розбудови економіки знань. Невід'ємною складовою цього процесу є створення умов для належного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Це передбачає комплексну розробку національного законодавства у сфері інтелектуальної власності, до якого мають імплементуватися положення європейського законодавства, зокрема на виконання положень Угоди про Асоціацію з ЄС. Крім того, необхідним є прийняття законів, що безпосередньо стосуються запровадження механізмів захисту прав інтелектуальної власності, а також внесення змін до чинних Цивільного кодексу України, матеріальних та процесуальних кодексів, в яких зачіпаються питання інтелектуальної власності. Останнє пов'язано і з необхідністю уніфікації положень спеціального законодавства та кодифікованого галузевого законодавства у сфері правової охорони й захисту

прав інтелектуальної власності та впровадження європейських стандартів захисту прав.

В актах законодавчої та виконавчої влади також визнається необхідність розробки Національної стратегії інноваційного розвитку та Національної стратегії інтелектуальної власності як взаємообумовлених документів. Адже саме у цих документах має бути визначено роль інтелектуальної власності у розбудові в Україні економіки знань. На порядку денному стоять й питання удосконалення управління сферою інтелектуальної власності, координація органів державної влади та бізнесу у процесі боротьби з контрафакцією та піратством тощо.

Однак чи не найбільша роль у цьому процесі відводиться удосконаленню безпосередньо механізмів, способів та процедур захисту прав інтелектуальної власності. Маючи в своїй основі цивілістичні, приватні, природні права, сфера інтелектуальної власності обумовлює визначальну роль цивільно-правового захисту порушених особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності. Триваючі в Україні реформи, здійснювані у тому числі за ініціативою Ради з питань судової реформи при Президентові України, з метою внесення змін до господарського та цивільного процесу, удосконалення судових процедур розгляду спорів та забезпечення ефективного захисту прав, а також у підтриманому парламентом створенні спеціалізованого суду, покликаного розв'язувати спори у сфері інтелектуальної власності, дають якісний поштовх у цьому напрямі.

Відповідно, комплексне дослідження Данилюком А.І. проблемних питань цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом має важливе як теоретичне, так і практичне значення, що підтверджує актуальність та своєчасність звернення автора до проблематики дисертаційної роботи.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація Данилюка А.І. безпосередньо пов'язана з відповідними науковими темами,

програмами, планами державного рівня. Дисертаційне дослідження відповідає напрямам реформування, визначеним Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, згідно з якою реформа захисту інтелектуальної власності визнана складовою вектору національної безпеки. Тема дослідження також впливає з Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011 – 2015 рр., затверджених Загальними зборами Національної академії правових наук України 24.09.2010 р., та відповідає змісту заходів, що здійснюються в Україні в межах імплементації положень Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом.

Дисертацію виконано згідно планів наукової роботи НДІ інтелектуальної власності Національної академії правових наук України в межах фундаментальних науково-дослідних робіт: «Проблеми охорони та захисту авторського права в умовах сучасного технологічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0110U006244), «Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності» (державний реєстраційний номер № 0112U007757).

Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані у дисертації наукові висновки і рекомендації мають належну міру достовірності та обґрунтованості, що вимагаються від кандидатських досліджень. Поставлені при написанні дисертаційного дослідження завдання (стор. 6 дис., стор. 2-3 авт.) у цілому розкриті.

Сукупність загальнонаукових та спеціально наукових методів (діалектичний, системного аналізу, системно-структурний, історико-правовий, порівняльно-правовий, аналізу та синтезу, формально-юридичний), які використані дисертантом при проведенні дисертаційного дослідження, дозволили авторові розкрити правову природу, визначити та дослідити особливості цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом, визначити ефективність способів такого захисту, а також запропонувати

теоретичні висновки та пропозиції, спрямовані на удосконалення національного законодавства у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

На користь ґрунтовного характеру проведеного дослідження слугує обраний автором комплексний підхід до вибору науково-методологічних джерел. Адже у ході дослідження істотну увагу було приділено аналізу актів конституційного, цивільного, цивільно-процесуального законодавства України та іноземних держав, директив та регламентів ЄС, міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, а також Угоді про асоціацію України з ЄС, Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, практиці Європейського суду з прав людини та актам Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Значне місце у роботі посідає й аналіз практики розв'язання судових спорів національними судами.

На особливу увагу заслуговує той факт, що автором для досягнення поставленої мети було ретельно досліджено питання застосування патентної юрисдикції у процесі захисту приватних прав інтелектуальної власності в Австрії, Великобританії, Німеччині, США, Швейцарії, Швеції, Японії (стор. 120 – 141 дис.); а також досвід ЄС щодо запровадження Європейського патентного суду (стор. 150 – 161 дис.). Обраний автором порівняльно-правовий підхід дозволив йому в кінцевому рахунку запропонувати бачення та шляхи розбудови Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (стор. 180 – 189 дис.).

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження та побудована за традиційним для дисертацій принципом, який дозволяє відобразити комплексно зміст проведеного дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (272 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок, з яких 202 сторінки основного тексту.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про те, що дослідження має системний, цілісний, самостійний характер та відзначається високим науковим рівнем та актуальністю. Висновки, зроблені під час дослідження

мають вагоме практичне та теоретичне значення. Поставлені у дисертації задачі відповідають його меті.

У першому розділі автором досліджуються загальні засади цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності судом. Автор доводить, що проблема визначення поняття захисту, його форм та способів має міждисциплінарний характер. Через призму аналізу наукових концепцій щодо поняття «цивільно-правовий захист» (стор. 30 – 37 дис.) автор підходить до розгляду особливостей наукових підходів стосовно змісту «цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності» (стор. 57 – 58 дис.).

У підрозділі 1.2. представляється суб'єктивний склад осіб, що можуть реалізувати правомочності стосовно прав інтелектуальної власності, – як за інституційним розрізом, так і за поділом на первинного та вторинного суб'єкта (стор. 9 авт., стор. 58 – 64 дис.).

Другий розділ дисертації присвячений розкриттю особливостей судової форми захисту прав інтелектуальної власності в контексті національного та іноземного досвіду. Автор підкреслює, що предметом захисту права інтелектуальної власності у цивільно-правовому аспекті є суб'єктивне право інтелектуальної власності та охоронювані законом інтереси. У роботі на підставі аналізу теоретичних джерел доводиться, що цивільна юрисдикція надає оптимальні можливості для захисту прав інтелектуальної власності. Це впливає як із загальних правил визначення цивільної юрисдикції суду (глобальності, характеру спірних правовідносин, необхідності захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів), так і з властивостей справ щодо порушення прав інтелектуальної власності, які мають цивільно-правову природу (стор. 12 авт., стор. 85 – 87 дис.).

Підрозділ 2.2. присвячується аналізу іноземного досвіду залучення спеціалізованих судових органів до розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності». Автор приходить до висновку, що створення спеціалізованого судового органу в межах існуючих судових систем або судів із питань інтелектуальної власності розглядається як один із пріоритетних напрямів

удосконалення захисту прав інтелектуальної власності як у діяльності ВОІВ в цілому, так і в діяльності її держав-членів (стор. 147 – 149 дис.). У ході дослідження розкриваються особливості залучення патентних судів до захисту цивільних прав інтелектуальної власності.

У третьому розділі дисертаційного дослідження увага автора спрямовується на перспективи використання спеціалізованої юрисдикції в Україні у процесі судового захисту прав інтелектуальної власності. До розгляду цього питання автор підходить через призму аналізу підстав та особливостей підходів щодо створення європейського патентного суду, встановлення його значення у процесі захисту прав інтелектуальної власності та місця у запровадженні в ЄС системи Єдиного патенту, до чого органи ЄС та Європейське патентне відомство докладають чималі зусилля.

Дисертант звертає увагу на перспективи Єдиного патентного суду, створюваного в ЄС, на розв'язання цілого ряду проблем, що допоки існують у сфері судового захисту прав інтелектуальної власності. Існуючі численні труднощі обумовлюються наявністю власників із різних країн і застосуванням різних юрисдикцій; наявністю високих витрат, а також ризиків прийняття національними судами рішень, що не збігаються; відсутністю упевненості сторін у правових позиціях та висновках судових органів; прагненням сторін скористатися відмінностями в інтерпретації національних судів гармонізованих норм європейського патентного права і процесуального законодавства, а також відмінностями у швидкості судових процедур і рівнях збитків (стор. 152 – 156 дис.).

Проведений порівняльно-правовий аналіз іноземного досвіду та досвіду ЄС стосовно використання патентної юрисдикції для розв'язання спорів, що виникають із порушення прав інтелектуальної власності, дозволив дисертантові зробити ряд висновків стосовно доцільності запровадження спеціалізованої юстиції для розгляду спорів із порушення прав інтелектуальної власності (адже допоки такі спори розглядаються судами загальної юрисдикції, адміністративними та господарськими, що породжує численні проблеми).

Відповідно, у роботі оцінюється Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, який набрав чинності з 30.09.2016 р., з метою визначення ролі та місця Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні, у процесі цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності (стор. 179 – 184 дис.).

Основні результати дисертаційного дослідження викладено у висновках до кожного з розділів, а також загальних висновках роботи.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає у тому, що робота Данилюка А.І. є одним із перших досліджень теоретичних та практичних проблем цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, в якій сформульовано пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері. Щодо аналізу питань функціонування Європейського патентного суду та національної спеціалізованої юстиції у сфері інтелектуальної власності, такі дослідження у вітчизняній науковій літературі комплексно не проводилися.

У дисертації узагальнено та проаналізовано науковий масив праць провідних українських та зарубіжних вчених, наведено характерні особливості власних напрацювань та зроблено на їх основі висновки, які обумовлюють наукову новизну та достовірність одержаних в результаті дисертаційного дослідження результатів.

Враховуючи стратегічне значення захисту прав інтелектуальної власності для досягнення Україною поставлених завдань щодо підняття позицій по міжнародних рейтингах та створення привабливого інвестиційного клімату та інноваційного шляху розвитку, можна цілком погодитися з дисертантом, який визнає, що сучасний стан правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності є вкрай низьким, і навіть на рівні моральної свідомості необхідність поваги до прав інтелектуальної власності сприймається одиницями. При цьому недосконале законодавче регулювання захисту цивільних прав інтелектуальної власності та наявність істотних проблем у реалізації правових механізмів призводить до того, що рівень декларативності права на захист прав

інтелектуальної власності суттєво підвищується нехтуванням ролі моральних якостей (стор. 34, 75 дис.).

На підставі дослідження автор доходить висновку, що наділення особи якостями первинного або вторинного суб'єкта прав інтелектуальної власності не містить істотної різниці у частині захисту його порушених прав, особливо якщо мова йде про майнові права. (стор. 5 авт., стор. 76 – 77).

Практичне значення мають пропозиції автора щодо визнання неузгодженостей між собою та з відповідними нормами Цивільного кодексу України норм спеціальних законів у сфері промислової власності у частині визначення способів захисту прав інтелектуальної власності, розкрито невідповідність змісту та назв відповідних статей, та запропоновано шляхи подолання даної проблеми (стор. 144 – 145 дис.).

Заслуговує на увагу доведене автором твердження, що удосконалення процедур цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності має будуватися не лише шляхом удосконалення законодавства, але й правозастосування, де визначальна роль належить судовій практиці.

Доречною є пропозиція стосовно включення до складу спеціалізованих судів з питань інтелектуальної власності поряд з юристами технічно обізнаних суддів. Аналізуються кваліфікаційні вимоги, яким мають відповідати такі судді в різних країнах, та визначаються позитивні наслідки їх роботи у процесі захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності. Зазначений досвід автор пропонує використати в Україні.

Слід зауважити, що в роботі сформульовано й інші висновки, які вирізняються новизною, мають практичне значення та можуть слугувати підґрунтям для проведення подальших наукових досліджень.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Визнаючи актуальність проведеного автором дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, високий теоретичний рівень, а також практичну значущість результатів для вдосконалення законодавства у сфері права інтелектуальної власності та цивільного права, разом із тим необхідно зазначити, що окремі положення дисертаційної роботи Данилюка А.І. носять дискусійний характер, а деякі висновки потребують додаткової аргументації.

По-перше, у підрозділ 2.1. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку в Україні дисертант зазначає про необхідність врахування у чинному цивільному законодавстві положень стосовно ефективності, пропорційності та переконливості заходів, процедур та засобів захисту прав інтелектуальної власності, враховуючи процес євроінтеграції та положення Директиви 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності. Однак при цьому не конкретизує яким чином можливо у цивільному законодавстві визначити переконливість заходів, процедур та засобів захисту прав інтелектуальної власності.

По-друге, потребує уточнення позиція дисертанта щодо визначення кола суб'єктів права інтелектуальної власності, що мають право на цивільно-правовий захист, до яких віднесено: 1) автор, винахідник тощо, тобто первинний суб'єкт, якому на законних підставах належать права на об'єкти інтелектуальної власності; 2) фізична чи юридична особа, що на законних підставах набула прав на об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до договору чи закону у первинних суб'єктів (вторинний суб'єкт); 3) особа, уповноважена первинним чи вторинним суб'єктом – представник у справах з інтелектуальної власності (патентний повірений); 4) особа, яка на договірних засадах користується правами на об'єкт інтелектуальної власності (наприклад, ліцензіат) (в межах обсягу прав щодо захисту майнових прав інтелектуальної власності, визначених у договорі з володільцем, а також відповідно до положень чинного законодавства); 5) спадкоємець прав на об'єкт права інтелектуальної власності. Зазначений перелік містить по суті дві категорії суб'єктів – правоволодільці та особи, уповноважені на здійснення захисту. Якщо автор поєднує зазначених суб'єктів, постає питання, чому до осіб, уповноважених на здійснення захисту, автор відносить лише патентних повірених? Адже право на здійснення захисту від імені правоволодільця мають також організації колективного управління, адвокат та інші особи, уповноважені творцем, патентовласником тощо. У зв'язку з чим дисертанту слід більш повно обґрунтувати підхід до визначення

суб'єктів права інтелектуальної власності, що мають право на цивільно-правовий захист.

По-третє, у дисертаційній роботі наголошено на необхідності здійснення громадського контролю за сферою інтелектуальної власності, що має важливе значення для підвищення законності використання результатів творчої діяльності. У зв'язку з цим автору слід було б більш повно розкрити власну позицію щодо суб'єктів та форм здійснення громадського контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності.

По-четверте, дисертант зазначає про введення додаткового критерію серед виділення видів спорів, що розв'язуються у порядку позовного провадження саме спорів у сфері порушення прав інтелектуальної власності. Такі порушення можуть виникати як стосовно порушення умов виконання договорів, так і трудових спорів (коли виникає конфлікт службових творів, і це питання врегульовано не на рівні цивільно-правових договорів, а на рівні трудових договорів чи колективних договорів тощо). У зв'язку з чим постають такі питання. Що автор має на увазі під «конфліктом службових творів»? Чи відносить автор трудові спори, до спорів у сфері інтелектуальної власності? Оскільки трудове законодавство визначає виключно питання реалізації трудових прав творчих працівників.

По-п'яте, у роботі автором приділено належну увагу дослідженню ролі Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні у сфері захисту прав інтелектуальної власності, при цьому автор зауважує що «допоки саме цивільна юрисдикція надавала оптимальні можливості для захисту прав інтелектуальної власності». Відповідно постає питання, які справи автор вбачає доцільним віднести до юрисдикції Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності? Чи підлягають розгляду у зазначено суді справи за публічно-правовими спорами у сфері інтелектуальної власності, які розглядались в адміністративних судах України?

Загалом висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, оскільки більшість із них належить до дискусійних і не стосуються основних, концептуальних положень дисертації.

Практичне значення одержаних результатів обумовлюється їх загальною спрямованістю на вдосконалення цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності, підвищення ефективності судочинства у сфері розв'язання спорів із порушення прав інтелектуальної власності. Викладені теоретичні положення, висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у законопроектній роботі, у правозастосовній практиці та навчальному процесі. Окремі висновки та пропозиції можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових розробок у зазначеній сфері.

Підтвердженням практичної цінності отриманих результатів є їх впровадження в практичній діяльності. Зокрема, положення та рекомендації даного дисертаційного дослідження були враховані при розробці пропозицій щодо внесення змін до проекту Книги IV Цивільного кодексу України, що розроблявся НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ в рамках діяльності Робочої групи при Державній службі інтелектуальної власності України. Матеріали дослідження також використовувалися у процесі підготовки пропозицій до судової реформи та надавалися до Ради з питань судової реформи при Президентові України (акт впровадження НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ від 6 червня 2016 р. № 181/1).

Повнота викладення матеріалів в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційної роботи знайшли відображення у 13-ти друкованих працях, у тому числі у 6-ти наукових статтях, серед яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 4 з яких – наукометричні, 1 стаття – у фаховому виданні іноземної держави, а також у 7 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відображає основний зміст, висновки та пропозиції, сформульовані у дисертаційній роботі. Автореферат не містить положень, які не отримали належного висвітлення у дисертаційній роботі. Дисертаційна робота та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України.

Загальний висновок. В якості узагальнюючого підсумку можна зазначити, що дисертація Данилюка А.І. «Цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом» є завершеною науковою працею, в якій містяться нові науково обґрунтовані результати та висновки, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для науки цивільного права.

Дисертаційна робота Данилюка А.І. «Цивільно-правовий захист суб'єктивних цивільних прав інтелектуальної власності судом» за змістом і оформленням відповідає Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор Данилюк Андрій Ігорович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент
доктор юридичних наук, доцент,
в.о. проректора з наукової роботи
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Г.О. Ульянова
